

ХЭНТИЙ АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

Аудит хийсэн үндэслэл, бүрэн эрх:

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1, 11 дүгээр зүйлийн 11.1, 11.5 дахь заалт, Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторын 2024 оны А/108 дугаар тушаалыг тус тус үндэслэн Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд гүйцэтгэлийн аудитыг хийж гүйцэтгэв.

“ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН БҮРДҮҮЛЭЛТ, ЗАРЦУУЛАЛТ” ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

АУДИТЫН КОД: ХЭА-2025/27-21-ШТА-ГА

АУДИТЫН ГОЛ ДҮГНЭЛТ:

ЭРХ БҮХИЙ АЛБАН ТУШААЛТАН НЬ ОНОГДУУЛСАН ТОРГУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТЭД ХЯНАЛТ ТАВЬЖ, БИЕЛЭЛТИЙГ ХАНГАЖ АЖИЛЛААГҮЙГЭЭС 2023-2024 ОНД 708.1 САЯ ТӨГРӨГИЙГ ТӨСӨВТ ТӨВЛӨРҮҮЛЭЭГҮЙ БАЙНА

e-mail: khentii@audit.gov.mn

Хэнтий аймаг дахь Төрийн аудитын газар facebook хуудас audit.mn сайт

Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум, Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын байр, Хэнтий аймаг дахь Төрийн аудитын газар

Аудитын зорилт:

Хүү, торгуулийн орлогын бүрдүүлэлт, зарцуулалтад гүйцэтгэлийн аудит хийж, дүгнэлт өгч зөвлөмж боловсруулан дүнг Монгол Улсын Их Хурал болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго чиглэгдэнэ. Уг зорилгыг хангахын тулд дараах чиглэлээр аудитыг гүйцэтгэнэ. Үүнд:

- А. Хүү, торгуулийн орлогын төлөвлөлт нь хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн эсэх;
- Б.Хүү, торгуулийн орлого бүрдүүлэлтийг хууль, журамд нийцүүлэн төвлөрүүлсэн эсэх;
- В.Хүү, торгуулийн орлогын зарцуулалт үр дүнтэй эсэх;
- Г.Хүү, торгуулийн орлогын бүрдүүлэлт, зарцуулалтад тавих хяналт үр дүнтэй хэрэгжсэн эсэх.

Хамарсан хүрээ:

Аймгийн хэмжээнд хүү, торгуулийн орлого төлөвлөх, бүрдүүлэх, зарцуулах, хяналт хэрэгжүүлдэг төрийн байгууллагуудын чиг үүргийн хэрэгжилт, холбогдох албан тушаалтнуудтай ярилцлага хийх, 2023, 2024 онд хүү, торгуулийн орлогыг бүрдүүлсэн байдал, зарцуулалт, хяналт хэрэгжүүлэхтэй холбоотой тайлан мэдээ, дансны хуулга, бусад нотлох баримт, асуулга, лавлагаа авах, судалгаа, тоон мэдээлэл авах, түүвэрлэлт, тулган баталгаажуулалт, дүн шинжилгээ, харьцуулалт хийх зэрэг аудитын арга зүйг хэрэгжүүлж, аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн зөвлөмжийг боловсрууллаа.

АУДИТЫН ГОЛ ҮР ДҮН:

БҮЛЭГ 1. АИМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР НЬ ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫГ СУДАЛГААНД ҮНДЭСЛЭН БОДИТ ХЭРЭГЦЭЭ ШААРДЛАГАД НИЙЦҮҮЛЭН ТӨЛӨВЛӨӨГҮЙ БАЙНА.

А.1. Торгуулийн орлогыг бодит хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэлгүй авто замын сан болон гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд зарцуулахаар төлөвлөж байна.

Сангийн яамнаас хянаж ирүүлсэн орлогын суурийг аймаг, сумдын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хурлаар 2023 онд 2,961.6 сая, 2024 онд 3,000.6 сая төгрөг болгон баталсан байна.

Гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 46 дугаар зүйлийн 46.1-д заасан зөрчлүүдэд оногдуулсан торгох шийтгэлээс төсөвт төвлөрүүлсэн орлогын 40-өөс доошгүй хувийг дараагийн төсвийн жилд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд зарцуулахаар, Авто замын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.4-т “нийслэл, орон нутгийн авто зам дээр хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаархи хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгууль”-ийг замын санд тус тус зарцуулахаар заасны дагуу торгуулийн орлогыг жил бүр төлөвлөж байна.

Төсвийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.2.2¹ дахь заалттай нийцүүлэн олон нутгийн торгуулийн орлогыг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажил, замын сангийн ажилд тус тус зарцуулахаар төлөвлөж байна.

¹ 6.2.2.жил бүрийн төсвийн зарлагыг орлого болон санхүүжүүлэх бусад эх үүсвэрээр нь бүрэн нөхдөг байхаар төлөвлөн баталж, хэрэгжүүлэх;

А.2. Торгуулийн орлогыг судалгаанд үндэслэн төлөвлөхгүй байна.

2.1 Хэнтий аймгийн зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий байгууллагуудаас 2023 онд 32,876 зөрчилд 1,447.5 сая төгрөг, 2024 онд 42,114 зөрчилд 1,545.8 сая төгрөгийн торгууль оногдуулсан байна.

Орон нутгийн төсвийн орлогод 2023 онд 1,675.6 сая төгрөг, 2024 онд 3,438.9 сая төгрөгийн торгуулийн орлогыг төвлөрүүлснээс 2023 онд 1,282.1 сая төгрөгийг, 2024 онд 1,202.7 сая төгрөгийг тайлант онд Хэнтий аймгийн эрх бүхий байгууллагын оногдуулсан торгуулийн орлого байна.

Нийт орлогын үлдсэн хэсэг нь өмнөх оны торгууль болон ТЕГ-ын том татвар төлөгчтэй харилцах газраас хяналт шалгалтаар тогтоосон торгууль төрийн санд төвлөрсөн орлого байна.

Эрх бүхий байгууллагуудын оногдуулсан торгуулийн дүнгийн 69.7-76.9 хувийг аймгийн Цагдаагийн газар, 12.3 –16.4 хувийг Татварын газар, 7.3-9.4 хувийг Байгаль орчны газар тус тус оногдуулсан байна.

Аймгийн Засаг даргын тамгын газрын Санхүү, төрийн сангийн хэлтэс нь эрх бүхий байгууллагуудын оногдуулсан торгуулийн дүн, түүний хэрэгжилтийн талаар судалгаа, мэдээлэлгүй, Сангийн яаманд хүргүүлсэн төсвийн төслийн хүү торгуулийн дүнг 2023, 2024 онуудад нийт 4,112.2 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлэн тодотгож баталсан байна.

Торгуулийн орлогын төлөвлөлт

Хүснэгт № 2

/сая төгрөг/

№	Он	СЯ-нд хүрүүлсэн	СЯ-аас хянасан	ИТХ-аар баталсан	Зөрүү
1	2023	750.0	2,181.7	2,961.6	2,211.6
2	2024	1,100.0	1,576.2	3000.6	1,900.6
Нийт					4,112.2

Торгуулийн орлогын төлөвлөгөө биелэлтийг сумдаар авч үзвэл дараах байдалтай байна.

Орон нутгийн хэмжээнд хүү, торгуулийн орлогын бүрдүүлэлт

Хүснэгт №3

/сая төгрөг/

№	Сумдын нэр	2022 он	2023 он		2024 он
		гүйцэтгэл	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Төлөвлөгөө
1	Галшар	6.8	3.5	1.5	1.5
2	Баянхутаг	3.7	8.0	2.4	9.8
3	Баянмөнх	17.8	9.5	10.4	19.0
4	Дархан	6.1	4.0	4.3	12.6
5	Дэлгэрхаан	8.6	7.0	12.7	11.5
6	Жаргалтхаан	71.0	75.0	61.9	103.4
7	Цэнхэрмандал	133.3	160.0	199.3	240.0
8	Өмнөдэлгэр	8.5	9.0	19.5	12.6
9	Батширээт	7.8	6.6	6.0	14.0
10	Биндэр	49.2	13.0	7.5	46.0
11	Баян-Адарга	8.2	7.0	3.4	12.0
12	Дадал	1.2	6.2	4.5	28.0
13	Норовлин	8.6	12.0	4.2	15.4
14	Батноров	9.8	9.0	4.8	11.2
15	Баян-Овоо	4.6	4.5	1.6	6.3
16	Мөрөн	13.7	12.0	18.4	22.4
17	Хэрлэн сум		347.5	329.7	469.0
18	Гурванбаян	381.9	-	0.3	3.0
19	Хэрлэнбаян-Улаан	1.6	2.0	2.2	3.6
20	Өлзийт	0.8	3.2	0.3	2.0
21	Бор-Өндөр	2.4	135.7	63.6	168.0
22	Бэрх	140.3	15.0	29.5	28.0
23	Аймгийн төв	33.9	2,111.9	887.7	1,761.3

Дүн	1,455.8	2,961.6	1,675.6	3,000.6
-----	---------	---------	---------	---------

/Эх сурвалж: Хэнтий аймгийн СТСХ-ийн орлогын мэдээ/

Дээрх хүснэгтээс харвал хүү, торгуулийн орлогын гүйцэтгэл 2022 онд 1,455.8 сая төгрөг байсныг 2023 онд 2,961.6 сая төгрөгөөр, 2023 оны гүйцэтгэл 1,675.6 сая төгрөг байсныг 2024 онд 3,000.6 сая төгрөгөөр баталсан нь өмнөх оны гүйцэтгэлд үндэслээгүйг харуулж байна.

А.3. Хүү, торгуулийн орлого бүрдүүлэлттэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулах шаардлагатай байна

3.1 Хууль эрх зүйн зохицуулалттай холбоотой дараах асуудлыг анхаарах шаардлагатай байна. Үүнд:

- Хэнтий аймгийн Улсын бүртгэлийн хэлтэс нь Зөрчлийн тухай хуулийн 15.24 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтыг хэрэгжүүлэн 2023 онд 323 иргэний 6.5 сая төгрөгөөр, 2024 онд 178 иргэнийг 3.6 сая төгрөгөөр тус тус торгох шийтгэлийг оногдуулсан байна. Аудитын явцад шалгагдагч тал дээрх хуулийн заалтыг хэрэгжүүлэхэд их хэмжээний бичиг хэргийн зардал гаргах, эрх бүхий албан тушаалтны ажлын ачаалал нэмэгдэх, цаг хугацааг их зарцуулах зэрэг хүндрэлтэй нөхцөл байдал байгаа талаар тайлбар өгсөн болно. Мөн иргэний үнэмлэхээ тогтоосон хугацаанд шинээр авах үүргээ биелүүлээгүй насанд хүрээгүй иргэнийг 20 нэгжээр торгохын тулд эцэг эх, асран хамгаалагчийн хамт байлцуулах шаардлагатай нь сумдын иргэдэд замын зардал болон цаг хугацааны хувьд хүндрэлтэй байдаг талаар дурьдсан болно.
- Зөрчлийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.2-т “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөгүй ажилласан, эсхүл уг төлөвлөгөөг хэрэгжүүлээгүй, биелэлтийг тогтоосон хугацаанд гаргаж, холбогдох газарт тайлагнаагүй бол хуулийн этгээдийг таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно” гэж заасан нь уул уурхайн компаниуд дээрх төлөвлөгөөг батлуулалгүй үйл ажиллагаа явуулах нөхцлийг бүрдүүлж байна.
- Зөрчлийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.17.3-т “Цэргийн бүртгэлийн журам зөрчсөн, эсхүл дайчилгаатай сургууль, цугларалт, цэрэг татлагаас зайлсхийсэн цэргийн үүрэгтэн, цэргийн насны иргэнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно” гэсэн нь цэргийн насны иргэд цэрэг татлагад оролцолгүйгээр торгуулиа төлж цэргийн алба хаах иргэний үүргээ биелүүлэхгүй байх шалтгаан болж байна.

Б. ЭРХ БҮХИЙ АЛБАН ТУШААЛТАНУУД ОНОГДУУЛСАН ТОРГУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХАНГАЖ АЖИЛЛААГҮЙГЭЭС 2023-2024 ОНД 508.4 САЯ ТӨГРӨГИЙН ОРЛОГЫГ ТӨСӨВТ ТӨВЛӨРҮҮЛЭЭГҮЙ БАЙНА.

Б.1. Эрх бүхий албан тушаалтанууд орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх 508.4 сая төгрөгийн торгуулийн орлогыг барагдуулаагүй, 50.4 сая төгрөгийн орлогыг улсын төсөвт шилжүүлсэн байна.

1.1 Хэнтий аймгийн хэмжээнд 2023,2024 онуудад 12 байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтнууд 2,941.8 сая төгрөгийн торгууль оногдуулж, 2,233.7 төгрөгийг барагдуулж, 708.1 сая төгрөгийн торгуулийг аудит хамрагдсан ондуудад биелэлтийг хангуулаагүй байна. Үүнд:

- 2023 онд 1,446.7 сая төгрөгийн торгууль оногдуулж, 1,190.3 сая төгрөгийг орон нутгийн төсөвт, 9.6 сая төгрөгийн улсын төсвийн дансанд төвлөрүүлж, 246.8 сая төгрөгийн торгуулийн биелэлтийг хангуулаагүй.
- 2024 онд 1,495.1 сая төгрөгийн торгууль оногдуулж, орон нутгийн төсөвт 993.0 сая төгрөг, улсын төсөвт 40.8 сая төгрөгийн орлого төвлөрүүлж, 461.3 сая төгрөгийн торгуулийн хэрэгжилтийг хангуулаагүй байна.

Хэнтий аймгийн эрх бүхий байгууллагын торгуулийн оногдуулалт, тайлант оны төвлөрүүлэлт
Хүснэгт № 4 /сая төгрөг/

№	Байгууллагын нэр	2023 он			2024 он		
		Оногдуулсан	Төвлөрсөн	Зөрүү	Оногдуулсан	Төвлөрсөн	Зөрүү
1	Цагдаагийн газар	1,118.9	897.1	221.8	1,040.9	655.1	385.8
2	Улсын бүртгэлийн хэлтэс	14.5	14.5	-	7.5	7.5	-
3	Аймгийн ЗДТГ	0.6	0.6	-	5.6	5.6	-
4	Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газар	0.6	0.0	0.6	0.0	0.0	-
5	Эрүүл мэндийн газар	0.6	0.6	-	4.3	4.3	-
6	Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар	5.8	5.8	-	3.0	3.0	-
7	Хүүхэд гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын газар	0.2	0.2	-	0.0	0.0	-
8	Хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний газар	3.0	3.0	-	33.5	33.5	-
9	Аймгийн татварын газар	168.1	158.3	9.8	249.5	197.3	52.2
10	Байгаль орчны газар	107.0	99.8	7.2	142.3	126.7	15.6
11	Хэнтий аймаг дахь Монгол банкны салбар	4.0	4.0	-	0.0	0.0	0.0
12	Онцгой байдлын газар	23.4	16.0	7.4	8.5	0.8	7.7
	ДҮН	1,446.7	1,199.9	246.8	1,495.1	1,033.8	461.3

Хэнтий аймгийн хүү торгуулийн орлогын оногдуулалтын 48.3-51.6 хувийг Цагдаагийн газрын цахим буюу бэлэн бус торгууль эзэлж байгаа бөгөөд 2025 оны 7 дугаар сарын 04- ний өдрийн байдлаар 288.7 сая төгрөг төлөгдөөгүй байна.

Илрүүлэлт:

Хэнтий аймгийн Эрүүл мэндийн газар, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын газар, Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний газарууд 2023 онд 9.6 сая төгрөг, 2024 онд 40.8 сая төгрөг, нийт 50.4 сая төгрөгийг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн нь Төсвийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.7 “Аймаг, нийслэл болон улсын зэрэглэлтэй хотын төсвийн татварын бус орлого дараах орлогоос бүрдэнэ” 23.7.2-т “...хүү, торгуулийн орлого” гэж заасныг зөрчсөн байна.

Б.2. Замын сан, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын зардлыг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийг хуулийн дагуу бүрдүүлж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байна.

2.1 Аймаг, сумын ИТХ-ын хуралдаанаар Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардлыг 2023 онд 213.0 сая төгрөгөөр, Орон нутгийн замын санг 1,860.0 сая төгрөгөөр баталсан. 2024 онд Аймаг, сумдын ИТХ-ын хуралдаанаар орон нутгийн 2024 оны төсвийн тодотгол батлах тухай тогтоолуудаар Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардлыг 238.0 сая төгрөгөөр, орон нутгийн замын санг 1,542.2 сая төгрөгөөр баталж, хуваарилах бүрэн эрхээ хэрэгжүүлсэн байна.

Аймаг болон сумын төсвийн орлогод 2023 онд 1,675.6 сая төгрөг, 2024 онд 3,438.9 сая төгрөгийн торгуулийн орлогыг төвлөрүүлсэн бөгөөд үүнээс хуульд заасан торгох шийтгэлийн дүнгээс авч үзвэл 2024 онд 297.6 сая төгрөгийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардалд төлөвлөх боломжтой байсан боловч 238.0 сая төгрөгөөр баталсан нь Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчлан сэргийлэх тухай хуулийн 46 дугаар зүйлийн 46.1-д заасан хувь хэмжээг баримтлаагүй болохыг харуулж байна

2.2 Торгуулийн орлогыг зөрчлийн ангилалаар бус нэгдсэн дансанд төвлөрүүлж байгаа болон эрх бүхий байгууллагуудаас оногдуулсан шийтгэлийн биелэлтийн нэгдсэн мэдээллийг

бүрэн нэгтгэж аваагүйгээс шалтгаалж ГХУСАЗСЗ-ийн зардлын эх үүсвэрт хамаарах зөрчлөөс орон нутгийн төсөвт төвлөрсөн мөнгөн дүнг тооцох боломжгүй байна.

Автозамын тухай хуульд заасан орон нутгийн авто зам дээр хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөрчил гаргасан, авто замын талаархи хууль тогтоомжийг зөрчсөн этгээдэд ногдуулсан торгуулийн орлогыг тусгай дансанд төвлөрүүлэх замаар дээрх тодорхойгүй байдлыг шийдвэрлэх боломжтой гэж үзлээ.

2.3 Торгууль ногдуулах эрх бүхий албан тушаалтнуудын гаргасан шийдвэрийн хэрэгжилт, төвлөрүүлсэн орлогын үзүүлэлтийг албан хаагчдын ажлын гүйцэтгэлийг үнэлэхэд харгалзан үздэггүй байна.

Эрх бүхий албан тушаалтнуудын шийдвэрийн хэрэгжилтийг тогтмол үнэлэх, гүйцэтгэлийн тайланд тусгах, үнэлгээнд нөлөөлүүлэх боломжийг гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд нэвтрүүлснээр үнэлгээний ил тод байдал, хариуцлага сайжирч, орлого бүрдүүлэлт нэмэгдэх боломжтой байна.

В. АИМГИЙН ГЭМТ ХЭРЭГ, ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ 25 АРГА ХЭМЖЭЭ ХЭРЭГЖЭЭГҮЙ, ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ТУСГАГДААГҮЙ 8 АРГА ХЭМЖЭЭНД 40.8 САЯ ТӨГРӨГИЙГ ЗАРЦУУЛСАН БАЙНА.

В.1. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардалд батлагдсан төсвийн 21.9 хувийг төлөвлөөгүй арга хэмжээнд зориулалт бусаар зарцуулсан байна.

Хэнтий аймагт гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг Аймгийн ГХУСАЗСЗ-ийн 1 дүгээр тогтоолоор 2023 онд 51 арга хэмжээг 114.8 сая төгрөгөөр, 2024 онд 28 арга хэмжээг 157.0 сая төгрөгөөр санхүүжүүлэхээр төлөвлөж баталсан байна. Энэ нь өмнөх оноос 36.7 хувиар өссөн байна.

Төлөвлөсөн арга хэмжээнээс 68.4 хувь буюу 54 арга хэмжээг 226.7 сая төгрөгөөр хэрэгжүүлсэн бол 31.6 хувь буюу 25 арга хэмжээ хэрэгжээгүй байна. ГХУСАЗСЗ-ийн баталсан төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй 8 арга хэмжээ зохион байгуулж 40.8 сая төгрөгийг зарцуулсан нь нийт зардлын 15 хувийг эзэлж байна. Үүнд:

Төлөвлөөгүй арга хэмжээг санхүүжүүлсэн дүн

Хүснэгт № 6		/сая төгрөгөөр/	
Д/д	Арга хэмжээний нэр	Зардлын дүн	
		2023 он	2024 он
1	ГХУСАЗСЗ-ийн гишүүдийг урамшуулах.	1.9	4.5
2	ГХУСАЗСЗ-ийн хуралдааныг зохион байгуулахад шаардлагатай тоног төхөөрөмж худалдаж авах	4.7	
3	Сумын ИТХ-ын дарга, нарийн бичгийн дарга нарыг чадавхижуулах сургалт, туршлага судлах аялалын зардал	5.5	
4	Өсвөр насны хүүхдүүдийн гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх яиглэлээр мэдлэг олгох, гэмт хэргийн хохирол, хор уршгийг таниулах зорилго бүхий 15 ангит цуврал контент бүтээх	15.0	
5	Аймгийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлийн хуралдааныг улирал бүр зохион байгуулах		3.2
6	Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын хамрах хүрээг өргөтгөх, хууль тогтоомж сурталчлах зорилгоор ГХУСАЗСЗ-ийн даргын нэрэмжит шатрын тэмцээн зохион байгуулах		1.0
7	Авлигын эсрэг хууль тогтоомжийг сурталчлан таниулах, авлига албан тушаалын хэрэг, авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр сургалт зохион байгуулах		3.0
8	Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын зүүн бүсийн зөвлөгөөн зохион байгуулах		2.0
ДҮН		27.1	13.7

Энэ нь урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг гэмт хэргийн нөхцөл байдалд судалгаа, үнэлгээ хийж үндэслэлтэй боловсруулж, биелэлтэд хяналт тавих, биелэлтийг хангуулах ажлыг сайжруулах шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд 2023, 2024 онуудад нийт 271.5 сая төгрөг зарцуулсан байна.

Санхүүжилтийн зарцуулалт, байгууллагаар

Хүснэгт № 7

/сая төгрөг/

№	Байгууллагын нэр	2023 он	2024 он	Нийт дүн	Дүн эздэх хувь
1	Аймгийн ИТХ	70.2	32.5	102.7	38%
2	Цагдаагийн газар	31.5	44.3	75.8	28%
3	Гэр бүл, Хүүхэд, залуучуудын газар	2.0	12.5	14.5	5%
4	Шүүхийн шинжилгээний алба	4.0	5.0	9.0	3%
5	Шүүхийн тамгын газар		6.5	6.5	2%
6	Прокурорын газар		2.0	2.0	1%
7	Онцгой байдлын газар	5.0	5.0	10.0	4%
8	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар	2.0	-	2.0	1%
9	Орон нутгийг судлах музей		3.0	3.0	1%
10	Сумдын салбар зөвлөлд		46.0	46.0	17%
	ДҮН	114.7	156.8	271.5	100%

Дээрх хүснэгтээс дүгнэж үзвэл нийт зардлын 38 хувийг аймгийн ИТХ, 28 хувийг цагдаагийн газар, 17 хувийг сумдын салбар зөвлөлд хуваарилж олгосон санхүүжилт, 17 хувийг гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын газар, шүүхийн тамгын газар, прокурорын газар, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар зэрэг гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүрэг бүхий байгууллагын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд олгосон санхүүгийн дэмжлэг эзэлж байна.

Зардлын гүйцэтгэлийг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 46 дугаар зүйлд заасан дараах чиглэлүүдэд зарцуулжээ.

Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 46.5.6, 46.5.7, 46.5.8-д заасан судалгаа хийх, дүрэм журам заавар боловсруулах, олон нийтийн цагдаагийн урамшуулал зэрэг зардлуудад төсөв зарцуулаагүй байна.

ГХУСАЗСЗ-ийн нарийн бичгийн даргын орон тоонд ажилладаг албан хаагчийн цалинг дээрх хуулийн 46.5.9 -д заасны дагуу гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардлаас төлөвлөж зарцуулалгүй орон нутгийн төсвөөс олгосон байна.

Илрүүлэлт:

ГХУСЗ-ын зарцуулалтад аудитын горим, сорил хэрэгжүүлэхэд нийт зардлын 6.8 хувийг буюу 18.6 сая төгрөгийг зориулалт бусаар зарцуулсан зөрчил илэрлээ. Үүнд:

- Иргэний зөвлөлийн урамшуулалд 8.5 сая төгрөг
- Цагаатгалын урамшуулалд 1.4 сая төгрөг,
- Шүүхийн үйл ажиллагааг иргэдэд түргэн шуурхай хүргэхэд зориулж 6.5 сая төгрөгийн киоск машин авах санхүүжилт олгосон,
- УИХ-ын сонгуулийн сургалт, бага хуралд оролцох томилолтын зардалд 1.1 сая төгрөг,
- Шатарын тэмцээн зохион байгуулахад 1.0 сая төгрөгийг зарцуулжээ.

Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажилд зарцуулсан төсвийг хүн амын тоо, гэмт хэрэг зөрчлийн тоонд харцуулсан судалгаа

Хүснэгт № 8

/мянган төгрөг/

Он	Хүн амын тоо	Гэмт хэрэг зөрчлийн		ГХУС зардал		Нэг хүнд ногдох зардал
		Тоо	Өсөлтийн хувь	Дүн	Өсөлтийн хувь	
2023 он	78,877	78,877	102%	211,774.0	112%	2.7

2024 он	79,251	42,616	133%	236,895.0	112%	3.0
Нийт дүн	79,064	105,964		448,669.0		2.8

Аудитад хамрах хугацаанд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд зарцуулж буй төсөв 12 хувь, гэмт хэрэг, зөрчлийн тоо 33 хувь тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ нь үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг тодорхой төрлийн гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөлийг тогтоох, тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх арга, ажиллагааны талаарх судалгаанд үндэслээгүй, төлөвлөсөн арга хэмжээ нь оновчгүй байгааг харуулж байна.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулахад зориулж баталсан төсвийг хүн амын тоонд харьцуулахад дунджаар 2.8 мянган төгрөг байгаа нь иргэд, олон нийтэд хүртээмж хангалтгүй, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх нөлөө бага байна.

Сумдаар авч үзвэл нэг хүнд дунджаар 481.5-1,514 төгрөг ногдож байна. Энэ нь тус зардлыг бага байгааг харуулж байна.

В.2. Хүү, торгуулийн орлогын зарцуулалтыг ил тод мэдээлж байна.

Аймгийн ИТХ-ын дэргэдэх ГХУСАСЗ-ийн ажлын албаны санхүүжилтийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардалд тусган баталж, зарцуулж байна. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардлын зарцуулалтыг аймгийн ИТХ-ын шилэн дансны цахим мэдээллийн системд үндсэн үйл ажиллагаатай хамт мэдээлж байна.

Шилэн дансны мэдээллийн системд 2024 онд цалингийн зардлаас бусад таван сая төгрөгөөс дээш үнийн дүн бүхий орлогын 157.0 сая төгрөг, зарлагын 69.0 сая төгрөгийн 21 мөнгөн гүйлгээг бүрэн мэдээлсэн байна. Харин 2023 онд орлого, зарлагын 128.6 сая төгрөгийн мөнгөн гүйлгээ, төсөв, өмч хөрөнгө, мөнгө зарцуулах шийдвэрийг мэдээлээгүй зөрчилд санхүүгийн тайлангийн аудитаар зөвлөмж хүргүүлсэн байна.

ГХУСАСЗ-өөс ИТХ-ын пэйж хуудас болон Хорин хоёр ньюс, Импакт медиа групп ХХК-тай хамтран ажиллах гэрээ байгуулан “Монголын мэдээ” пэйж хуудсаар дамжуулан зөвлөлийн үйл ажиллагаа болон гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг олон нийтэд мэдээлж байна. Тухайлбал:

- Өсвөр насны хүүхдүүдийн эсрэг үйлдэгдэх гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хорт зуршил, сэтгэл гутрал зэрэг 10 ангит цуврал контентийг 15.0 сая төгрөгөөр бэлтгэж сумдын салбар зөвлөл, гэмт хэргийн хуралдаан, пэйж хуудсаар дамжуулдан олон нийтэд мэдээлсэн;
- Ярьж буй хууль, “Дээрэлхэлт дэлгэрэх ёсгүй”, “Цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх” арга хэмжээний хүрээнд нийтийн цахим сүлжээгээр ухуулга нөлөөллийн сэрэмжлүүлэх видео контент 4, нөлөөллийн үгтэй зураг 65, арга хэмжээний шууд дамжуулалт 2, зорилтот бичлэг 21, мэдээ 16 зэрэг нийт 171 мэдээ, мэдээлэл, контентыг инстаграмм, твиттер, фейсбүүк платформд байршуулан ажилласан нь 16 788 824 цахим хэрэглэгчдэд хүрч, 159 209 хүн бусадтай хуваалцаж, 295 757 хүнд таалагдсан үр дүнтэй ажилласан байна.

Иргэд, төрийн бус байгууллага, хяналтын зөвлөл зэрэг оролцогч талууд 2023, 2024 онд ГХУСЗ-ын гүйцэтгэлтэй холбоотой ил тод байдалд үнэлгээ өгч, санал хүргүүлээгүй байна.

Г. ХҮҮ, ТОРГУУЛИЙН ОРЛОГЫН БҮРДҮҮЛЭЛТЭД АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗАР ХЯНАЛТЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭЭГҮЙ БАЙНА.

Г.1. Хүү, торгуулийн бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санг бий болгож ногдуулалт, бүрдүүлэлтэд тавих хяналтыг сайжруулах шаардлагатай байна.

1.1 Аудитын явцад байгууллага хооронд мэдээлэл солилцох нэгдсэн сан бий болсон эсэхийг авч үзэхэд эрх бүхий байгууллагуудын салбарын хуулиудад дараах заалтуудыг тусгасан байна. Тухайлбал:

- Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 61 дүгээр зүйлийн 61.7-д “цагдаагийн байгууллага өөрийн өдөр тутмын үйл ажиллагааны шуурхай, үр дүнтэй байдлыг хангах зорилгоор өөрийн дотоод хэрэгцээнд бусад төрлийн мэдээллийн санг байгуулж болно”
- Татварын ерөнхий хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.1.2-т “татварын бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санд дараах мэдээлэл хамаарна: татвар, алданги, торгуулийн бүртгэл”

1.2 Хэнтий аймгийн хэмжээнд авто тээврийн төв, “Хур-Дан” үйлчилгээний өөртөө үйлчлэх киоск төхөөрөмж, сумын төвүүдийн иргэдэд үйлчлэх төвийн киоск төхөөрөмжөөр торгуулийн орлогыг төлөх нөхцлийг хангасан байна. Мөн И-Монголия, банкуудын цахим программууд, авто тээврийн хэрэгслийн мэдээллийн цахим программ зэргийг ашиглан торгуулийг цахимаар төлөх боломж бүрдсэн байна.

1.3 Татварын газар, Цагдаагийн газрууд нь нэгдсэн мэдээллийн системтэй бөгөөд уг системээр шийтгэврийн хуудасны зарцуулалт, хэрэгжилтийг бүртгэж хяналтыг хийж, торгуулийг хуулийн хугацаанд төвлөрүүлэх, шат дараалсан арга хэмжээг авч ажиллах боломжтой байна.

Бусад байгууллагын хувьд цахим хяналтын системгүйгээс тогтоосон хугацаанд хэрэгжилтийг хангуулах, хяналт тавих боломжгүй байна.

Г.2. Хүү, торгуулийн орлогын бүрдүүлэлтэд хяналт хэрэгжүүлээгүй байна.

2.1 Эрх бүхий албан тушаалтны оногдуулсан шийтгэлийг заасан хугацаанд биелүүлээгүй иргэн, хуулийн этгээдийг шүүхэд шилжүүлж албадан гүйцэтгүүлэх талаар дараах арга хэмжээг авчээ. Үүнд:

- 2023 онд Цагдаагийн газар 78 иргэнд 19.6 сая төгрөг, Байгаль орчны газар 8 иргэн, аж ахуйн нэгжид 5.1 сая төгрөгийн торгуулийг шүүхийн шийдвэрийн дагуу ШШГГ-т шилжүүлсэн байна.
- 2024 онд Цагдаагийн газар 75 иргэнд 28.4 сая төгрөг, Байгаль орчны газар 9 иргэн, ААН-н 23.0 сая төгрөгийн торгуулийг Шүүхийн шийдвэрийн дагуу ШШГГ-т шилжүүлж хэрэгжилтийг хангуулж ажилласан байна.

Эрх бүхий байгууллагаас оногдуулсан торгуулийн орлого хуульд заасан хугацаанд хэрэгжихгүй байна. Тухайлбал:

Цагдаагийн газар нь 139 шийтгэлийн хуудсаар оногдуулсан 32.9 сая төгрөгийн торгууль 45-591 хоног хугацаа хэтэрч хэрэгжсэн нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.5 дахь заалт, МУ-ын ЗГ-ын 2021 оны 135 тогтоолоор баталсан “Шийтгэлийн болон шийтгэлээс чөлөөлөх хуудасны маягт, хэрэглэх журам”-ын 2.6, 5.6-д заасныг хэрэгжүүлээгүй, Улсын ерөнхий прокурор, хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2024 оны А/42, А/71 дугаар хамтарсан тушаалаар баталсан эрх бүхий албан тушаалтнаас оногдуулсан торгох шийтгэлийг нэмэгдүүлж тооцох, хугацаа, аргачлалын 2.2²-т заасныг хэрэгжүүлээгүй, цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журмын “Шийтгэлийн хуудас болон тооцоот маягтаар хангах, хадгалах, олгох, зарцуулах, тооцох, бүртгэх”-ийн 812.7.1. “Шийтгэлийн хуудас, тооцоот маягтын хадгалалт, бүртгэл, зарцуулалт, шийтгэлийн орлогод байгууллагын дарга байнгын хяналт тавьж ажиллана” гэснийг зөрчсөн байна.

2.2 ГХУСАЗСЗ-өөс 2023, 2024 онд төлөвлөгөөний хэрэгжилт, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, авах арга хэмжээний талаар улирал бүр хэлэлцэж, санхүүжилтийн зарцуулалтын тайланг тухай бүр холбогдох байгууллагаас авч нэгтгэн, хэрэгжилтэд хяналт хэрэгжүүлж ажилладаг байна.

² 2.2.Зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээд нь эрх бүхий албан тушаалтнаас оногдуулсан торгох шийтгэлийг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 7.5 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан хугацаанд биелүүлээгүй тохиолдолд оногдуулсан торгох шийтгэлийн хэмжээг хугацаа хэтрүүлсэн сар бүр 10 хувиар нэмэгдүүлэн тооцно. Шийтгэлийн хувь хэмжээг нэмэгдүүлэн тооцох нийт хугацаа 5 сараас, нийт хувь хэмжээ нь торгох шийтгэлийн 50 хувиас хэтрэхгүй байна.

Төрийн аудитын газраас ИТХ-ын 2023, 2024 оны санхүүгийн тайлангийн аудит хийхэд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардлын шилэн дансанд байршуулаагүй зөрчил илэрсэн байна.

Аймгийн ИТХ-ын дэргэдэх иргэний зөвлөлөөс Цагдаагийн газартай хамтран зохион байгуулж буй гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг санхүүжүүлж буй зардлын зарцуулалтад улирал бүр хяналт хийж, салбар зөвлөлд танилцуулж ажилладаг байна.

2.3 Орлого төвлөрүүлэгч зарим байгууллага торгуулийн орлогод дотоод хяналт хэрэгжүүлээгүй, арга хэмжээ авч ажиллаагүй байна.

Шийтгэл, торгуулийн орлогыг тухайн шийдвэрийг ногдуулсан эрх бүхий албан тушаалтан бүрэн хариуцаж зөрчлийн биелэлтийн хуудсыг хэрэг бүртгэлд хавсаргаж, удирдах албан тушаалтан тухай бүр хяналтыг хэрэгжүүлдэг байна. Зарим байгууллагууд хяналт хэрэгжүүлдэггүйгээс торгуулийг төлөөгүй, шүүхэд шилжүүлээгүй байна.

2023 онд Байгаль орчны газар 5.9 сая, Онцгой байдлын газар 7.4 сая, 2024 онд Байгаль орчны газар 4.1 сая, Онцгой байдлын газар 6.7 сая төгрөг, нийт 24.1 сая төгрөгийн торгуулийг хариуцагчаар төлүүлэх шат дараалсан арга хэмжээ авч ажиллаагүй байна.

Цагдаагийн газрын цахим буюу бэлэн бусаар оногдуулсан торгууль 2025 оны 7 дугаар сарын 04-ний байдлаар 2023 онд оногдуулсан торгуулиас 4,794 зөрчлийн 113.6 сая төгрөг, 2024 онд оногдуулсан торгуулиас 8,916 зөрчлийн 174.7 сая төгрөг, нийт 288.3 сая төгрөг төлөгдөөгүй байна.

Энэ нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 7.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “эрх бүхий албан тушаалтан шийтгэл оногдуулсан, албадлагын арга хэмжээ авсан шийдвэрийнхээ биелэлтийг хариуцна” гэж заасныг зөрчсөн байна.

Эрх бүхий албан тушаалтнуудын 2023, 2024 онд оногдуулсан торгуулиас төлөгдөөгүй 708.1 сая төгрөгөөс аудитыг гүйцэтгэх хугацаанд буюу 2025 онд 395.7 сая төгрөг төсөвт төвлөрч 312.4 сая төгрөгийн торгууль хэрэгжээгүй үлджээ.

Эрх бүхий албан тушаалтны хэрэгжүүлээгүй 312.4 сая төгрөгийн торгуулийг барагдуулах талаар аудитын шийдвэрийг холбогдох байгууллагуудад хүргүүлээ.

Аудитаар нийт 455.1 сая төгрөгийн зөрчил илрүүлж, 42.8 сая төгрөгийн зөрчилд 3 албан шаардлага, 412.3 сая төгрөгийн зөрчилд 7 зөвлөмж хүргүүлээ.

ДҮГНЭЛТ

1. Хүү, торгуулийн орлогыг бодит хэрэгцээ шаардлага судалгаанд үндэслэн төлөвлөхгүй байна.
2. Торгуулийн орлогыг автозамын тухай хууль, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд нийцүүлэн тусгай дансанд төвлөрүүлэлгүй нэгдсэн нэг дансанд төвлөрүүлж байгаа нь эх үүсвэрийг тооцох боломжгүй, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардал, замын санд хуулийн дагуу хуваарилахгүй байх нөхцлийг бүрдүүлж байна.
3. Орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх 50.4 сая төгрөгийн орлогыг улсын төсөвт шилжүүлсэн, 708.1 сая төгрөгийн торгуулийг төсөвт төвлөрүүлээгүй байгаа нь эрх бүхий албан тушаалтнууд ногдуулсан торгуулийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллаагүй, түүнд тавих хяналт хангалтгүйтэй холбоотой байна.
4. Цахим хэлбэрээр тогтоосон шийтгэвэрийн хэрэгжилт хангалтгүйгээс 288.3 сая төгрөгийн торгууль төсөвт төвлөрөөгүй байна.
5. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний 31 хувь буюу 25 арга хэмжээ хэрэгжээгүй, төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй 8 арга хэмжээнд 40.8 сая төгрөг зориулалт бусаар 18.6 сая төгрөгийг зарцуулсан байна.

ЗӨВЛӨМЖ:

Аудитын дүн, дүгнэлт, нотлох зүйлст үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх зөвлөмжийг хүргүүлж байна. Үүнд:

Аймгийн Засаг даргад:

1. Торгуулийн орлогыг бодит хэрэгцээ шаардлага, судалгаа тооцоонд үндэслэн төлөвлөх
2. Автозамын сангийн тухай хуульд заасан торгуулийн орлогыг тусгай дансанд төвлөрүүлэх
3. Торгуулийн орлогын төлөвлөлт, бүрдүүлэлтэд хяналт тавих ажлыг зохион байгуулах,

Аймгийн ИТХ-ын даргад:

1. Олон нийтийн цагдаагийн урамшуулал, эрүүл мэндийн даатгалын зардал, Салбар зөвлөлийн орон тооны нарийн бичгийн даргын цалин хөлсний зардлыг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардлын төсөвт тусган төлөвлөх
2. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилд батлагдсан зардлыг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний дагуу зарцуулах,

Цагдаагийн газар, Байгаль орчны газар, Онцгой байдлын газрын дарга нарт:

1. Эрх бүхий албан тушаалтны оногдуулсан торгуулийн орлогын төвлөрүүлэлтэд тавих хяналтыг сайжруулж, хуульд заасан хугацаанд хэрэгжилтийг бүрэн хангаж ажиллах,

Цагдаагийн газрын даргад:

1. Цахим хэлбэрээр тогтоосон шийтгэвэрийн биелэлтийг хангах талаар арга хэмжээ авч ажиллах

---o0o---